

การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องเสรีภาพในสัญญาประชาคมของฌอง-ฌาคส์ รูสโซกับแนวคิดเสรีภาพในอนาธิปไตย ของมิกคาลัย บาคุนิน
A Comparative Study of Jean-Jacques Rousseau's Concept of Freedom in the Social Contract and Mikhail Bakunin's Concept of Freedom in Anarchy

พระณัฐวุฒิ ฐานธมโม Nutawut Thanadhammo

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: bookkaronss@gmail.com

Received October 15, 2024; Revised January 27, 2025; Accepted: January 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องเสรีภาพในสัญญาประชาคมของฌอง-ฌาคส์ รูสโซกับแนวคิดเสรีภาพในอนาธิปไตย ของมิกคาลัย บาคุนินมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบแนวคิดเสรีภาพของรูสโซและบาคุนิน งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพใช้การศึกษาเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า จากการศึกษาพบว่า ฌอง-ฌาคส์ รูสโซเชื่อว่าเสรีภาพที่แท้จริงเกิดขึ้นจากการที่ประชาชนอยู่ภายใต้กฎหมายที่สะท้อนเจตจำนงร่วม ผ่านกระบวนการสร้างสัญญาประชาคม ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการจัดตั้งรัฐที่ยุติธรรม รัฐทำหน้าที่ปกป้องเสรีภาพและความยุติธรรม โดยจำกัดการกดขี่ที่อาจเกิดขึ้นจากอำนาจภายนอก ในขณะที่มิกคาลัย บาคุนิน เชื่อว่ารัฐเป็นศัตรูของเสรีภาพ เพราะรัฐมักสร้างการควบคุมและกดขี่ประชาชน เขาเสนอการล้มล้างรัฐและสถาบันต่างๆ เพื่อสร้างสังคมอนาธิปไตยที่ปราศจากการรวมศูนย์อำนาจ ซึ่งจะทำให้บุคคลสามารถปกครองตนเองได้อย่างแท้จริงจากการศึกษาเปรียบเทียบนี้พบว่า แม้ว่ารูสโซและบาคุนินต่างมุ่งหมายที่จะสร้างเสรีภาพให้กับมนุษย์ แต่แนวทางของทั้งสองแตกต่างกันอย่างมาก รูสโซเห็นว่ารัฐที่ยุติธรรมสามารถเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมเสรีภาพได้ ในขณะที่บาคุนินเน้นย้ำว่ารัฐเป็นอุปสรรคสำคัญต่อเสรีภาพ การผสมผสานแนวคิดทั้งสองอาจนำไปสู่การสร้างรัฐที่กระจายอำนาจอย่างยุติธรรม ยึดหลักเจตจำนงร่วม ส่งเสริมเสรีภาพปัจเจกบุคคล และใช้รูปแบบประชาธิปไตยโดยตรง เพื่อลดการรวมศูนย์อำนาจและป้องกันการกดขี่จากรัฐ

คำสำคัญ: เสรีภาพ; ฌอง-ฌาคส์ รูสโซ; สัญญาประชาคม; อนาธิปไตย; เจตจำนงร่วม

Abstract

The research article titled "A Comparative Study of the Concept of Freedom in the Social Contract of Jean-Jacques Rousseau and the Concept of Freedom in Anarchism of Mikhail Bakunin" aims to study, analyze, and compare the concepts of

freedom according to Rousseau and Bakunin. In the research, it was clearly found that, on the one hand, according to Jean-Jacques Rousseau's viewpoint, the real freedom is created by the way people are under the law which reflects on general will through the process of constructing social contract whereby it will become the essential key in establishing the just state. Under this, the state's duty is to protect the freedom and justice by limitation of the oppression which would be precipitated by external force, on the other hand, according to Michael Bakunin's viewpoint, he holds that the state is the enemy of freedom because the state is always inclined to control and oppress citizen and then he comes to propose that the state and various institutions should be wiped out in order to construct the anarchy which decentralizes the center of power where people can govern themselves completely. From the comparison of the proposed concepts of freedom, it clearly showed that although both Rousseau and Bakunin similarly aim at the creation of freedom to human being, yet their ways completely vary. While Rousseau is of the view that the just state can be used as the instrument leading to the promotion of freedom, Bakunin lays emphasis on the obstacle of freedom caused by the state. If both concepts of freedom are properly integrated, then it would establish the state that decentralize the power justly through following the general will which promotes individual freedom and the direct form of Democracy is used to decentralize the center of power including the protection of oppression done by the state.

Keywords: Freedom; Jean-Jacques Rousseau; The Social Contract; Anarchism; General Will

บทนำ

แนวคิดเรื่องเสรีภาพเป็นหนึ่งในหัวข้อหลักที่ถูกกล่าวถึงในปรัชญาการเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในบรรดานักปรัชญาที่มีอิทธิพลในแนวคิดนี้ สองคนที่สำคัญคือ ฌอง-ฌาคส์ รูสโซ และ มิคาอิล บาคูนิน โดยทั้งคู่มีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาแนวคิดเรื่องเสรีภาพและการปกครอง แม้ว่าพวกเขาจะมีความตั้งใจที่คล้ายกันในการนำเสนอแนวคิดเสรีภาพเพื่อปลดปล่อยมนุษย์จากการกดขี่ แต่พวกเขากลับใช้วิธีการที่แตกต่างกันอย่างมากในการบรรลุเสรีภาพที่แท้จริง แนวคิดของรูสโซมุ่งเน้นที่การสร้างรัฐที่ยุติธรรมผ่านสัญญาประชาคมซึ่งเป็นข้อตกลงทางสังคมที่ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ที่ควบคุมชีวิตของตนเอง โดยรัฐที่เกิดขึ้นจากเจตจำนงร่วมของประชาชนจะเป็นเครื่องมือในการรักษาความยุติธรรมและเสรีภาพของบุคคลทุกคนในสังคมในขณะเดียวกัน บาคูนิน ซึ่งเป็นนักคิดแนวอนาธิปไตย กลับเชื่อว่ารัฐเป็นศัตรูตัวสำคัญของเสรีภาพ เขาเห็นว่ารัฐและสถาบันศาสนาเป็นเครื่องมือในการกดขี่และควบคุมประชาชน บาคูนินเสนอว่าเพื่อให้มนุษย์บรรลุเสรีภาพที่แท้จริง จำเป็นต้องล้มล้างรัฐและสร้างสังคมที่ไม่มีการควบคุมจากศูนย์กลางหรืออำนาจใดๆ แต่ต้องเป็นสังคมที่บุคคลสามารถปกครองตนเองและพึ่งพาอาศัยกันอย่างเสมอภาค (Leier, 2006)

ฌอง-ฌาคส์ รูสโซ เชื่อว่ามนุษย์มีเสรีภาพในสภาวะตามธรรมชาติก่อนที่จะเข้าสู่สังคมที่มีการจัดระเบียบและการปกครอง มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติดีเสรีภาพเต็มที่ในการกระทำการสิ่งใดก็ได้ตามความต้องการ โดยไม่มีข้อจำกัดจากกฎหมายหรือการปกครองใดๆ และทุกคนมีสถานะเท่าเทียมกันโดยปราศจากการแบ่งชนชั้นหรือสิทธิพิเศษ อย่างไรก็ตาม รูสโซเห็นว่าการดำรงอยู่ในสภาวะธรรมชาตินี้ไม่ยั่งยืนในสังคมที่ซับซ้อน เพราะการแย่งชิงทรัพย์สินและอำนาจนำไปสู่การสูญเสียเสรีภาพและความเท่าเทียม (Rousseau, 1968) รูสโซมองว่าแม้มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติดีเสรีภาพและความเท่าเทียม แต่เนื่องจากความเห็นแก่ตัวและความต้องการเป็นเจ้าของทรัพย์สินของมนุษย์ ทำให้เกิดการแย่งชิงและสูญเสียเสรีภาพ แนวคิดสัญญาประชาคม (Social Contract) จึงถูกเสนอขึ้นมาเป็นวิธีการแก้ไขปัญหานี้ โดยที่มนุษย์จำเป็นต้องเสียสละเสรีภาพบางส่วนในสภาวะธรรมชาติดี เพื่อสร้างกฎหมายและโครงสร้างสังคมที่ทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยและมั่นคง และประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎหมายและนโยบายสาธารณะ ซึ่งกฎหมายเหล่านี้ต้องมาจากเจตจำนงทั่วไป (General Will) ซึ่งทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้างขึ้น (Simpson, 2006) เสรีภาพทางการเมืองในสังคมที่รูสโซวาดภาพไว้ไม่ได้หมายถึงเพียงแค่การลงคะแนนเสียง แต่เป็นการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและเท่าเทียมในกระบวนการทางการเมือง ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็นและกำหนดแนวทางการปกครองของสังคม รัฐที่ถูกก่อตั้งขึ้นภายใต้สัญญาประชาคมจะมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยกฎหมายที่รัฐออกจะทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการปกป้องเสรีภาพและความปลอดภัยของประชาชนทุกคน (Rousseau, 1968)

มิกฮาอิล บาคูนิน (Mikhail Bakunin) มีแนวเสรีภาพเน้นเรื่องเสรีภาพส่วนบุคคล และเสรีภาพทางการเมืองต้องไม่มีการควบคุมจากรัฐหรือสถาบันใดๆ บาคูนินเชื่อว่าเสรีภาพที่แท้จริงคือการที่มนุษย์สามารถแสดงออกทางความคิดและการกระทำได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ถูกควบคุมจากอำนาจใดๆ เช่น รัฐ ศาสนา หรือสถาบันต่างๆ (Bakunin, 1972) บาคูนินยังเชื่อว่าการปกครองจากรัฐจะกดทับความคิดสร้างสรรค์และการพัฒนาทางจิตใจของมนุษย์ ดังนั้น บาคูนินจึงเสนอว่า การปฏิวัติแบบอนาธิปไตย คือหนทางที่จะปลดปล่อยมนุษย์จากการควบคุมและสร้างสังคมที่เสรีและเท่าเทียมกัน การล้มล้างรัฐเป็นวิธีที่บาคูนินมองว่าเป็นการบรรลุ เสรีภาพทางการเมือง อย่างแท้จริง โดยประชาชนจะปกครองตนเองในสังคมที่ไม่มีรัฐบาลหรืออำนาจรวมศูนย์ (Leier, 2006) ซึ่งเป็นการปกครองตนเองโดยประชาชน ในสังคมอนาธิปไตยของบาคูนิน ประชาชนจะปกครองตนเองผ่านการรวมตัวกันแบบสมัครใจ โดยไม่ต้องพึ่งพารัฐหรือสถาบันกลาง การตัดสินใจทุกเรื่องในสังคมจะทำโดยคนที่เกี่ยวข้อง ผ่านการหารือและการลงมติร่วมกัน (Leier, 2006) เป็นวิธีการที่เรียกว่า ประชาธิปไตยทางตรง ซึ่งทุกคนมีสิทธิและเสียงเท่าเทียมกันในการตัดสินใจ บาคูนินเห็นว่าสังคมที่เสรีจะต้องเป็นสังคมที่ทุกคนมีสิทธิและโอกาสเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งชนชั้นทางเศรษฐกิจหรือสังคม การล้มล้างรัฐและการปกครองตนเองจะนำไปสู่ความเสมอภาคที่แท้จริง เพราะจะไม่มีกลุ่มอำนาจใดๆ ที่สามารถบังคับหรือควบคุมผู้อื่นได้ (Bakunin, 1972)

งานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์และเปรียบเทียบแนวคิดเสรีภาพของ ฌอง-ฌาคส์ รูสโซ และ มิกฮาอิล บาคูนิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของสัญญาประชาคมรูสโซและ อนาธิปไตย ของบาคูนิน พื้นที่นี้ครอบคลุมถึงการศึกษาทฤษฎีเสรีภาพในฐานที่เป็นแนวคิดสำคัญในปรัชญาการเมือง ซึ่งมักถูกนำไปใช้ในบริบทการปกครอง การจัดการรัฐ และความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับรัฐ

การศึกษาแนวคิดเหล่านี้เป็นการสำรวจว่าแนวคิดเรื่องเสรีภาพควรถูกจัดการอย่างไรในสังคมที่มีความหลากหลายทั้งในด้านการเมืองและสังคม การวิเคราะห์บทบาทของรัฐ ในการสร้างหรือจำกัดเสรีภาพ และการศึกษาว่าเสรีภาพที่แท้จริงสามารถบรรลุได้หรือไม่ผ่านการจัดตั้งรัฐหรือการยกเลิกรัฐ ซึ่งเป็นหัวข้อที่ถกเถียงกันอย่างแพร่หลายในทฤษฎีการเมือง หนึ่งในปัญหาหลักของการวิจัยนี้คือ ความขัดแย้งระหว่างการจัดการเสรีภาพปัจเจกบุคคลและการรวมกลุ่มเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ในแนวคิดของรูสโซ เจตจำนงร่วม เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความต้องการของสังคมโดยรวม แต่การยอมรับเจตจำนงร่วมนี้อาจจำกัดเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ในทางกลับกัน บาคูนิเน้นเสรีภาพปัจเจกอย่างมาก และมองว่าการรวมศูนย์อำนาจผ่านรัฐเป็นการกดขี่ประชาชน ปัญหานี้ก่อให้เกิดคำถามสำคัญในงานวิจัยนี้ว่า เสรีภาพที่แท้จริงสามารถบรรลุได้ภายใต้รัฐที่ยุติธรรมตามรูสโซ หรือการไม่มีรัฐตามบาคูนิเป็นวิธีที่ดีกว่าในการรักษาเสรีภาพของมนุษย์

การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างรูสโซและบาคูนิจึงมีความจำเป็นในการช่วยเสนอทางออกสำหรับปัญหาดังกล่าว โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่รัฐมีบทบาทสำคัญในการปกครองและการควบคุมเสรีภาพของประชาชน และจะช่วยตอบคำถามว่าแนวคิดของทั้งสองสามารถประยุกต์ใช้กับปัญหาการเมืองในยุคปัจจุบันได้อย่างไร บทความวิจัยนี้จะนำเสนอ เป็นการศึกษาเปรียบเทียบเชิงปรัชญา โดยการวิเคราะห์โครงสร้างความคิดและการตีความแนวคิดเสรีภาพของทั้งสองผ่านมุมมองที่แตกต่างกัน โดยการเปรียบเทียบนี้จะเน้นไปที่การศึกษาความหมาย ประเภท บ่อเกิด และ เป้าหมายของเสรีภาพในสัญญาประชาคมแนวคิดของ ฌอง-ฌาคส์ รูสโซ และอนาธิปไตย มิคาอิล บาคูนิ โดยวิธีการนี้จะช่วยให้สามารถระบุถึงความคล้ายคลึงและความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างแนวคิดทั้งสอง และตรวจสอบว่าทั้งสองแนวคิดมีความเกี่ยวข้องอย่างไรกับการจัดการกับปัญหาเสรีภาพในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะมีงานวิจัยแยกย่อยเกี่ยวกับแนวคิดของรูสโซและบาคูนิเป็นจำนวนมาก แต่การศึกษาแนวคิดเรื่องเสรีภาพของสองนักคิดยังคงไม่เพียงพอ งานวิจัยเกี่ยวกับ รูสโซ มักเน้นไปที่บทบาทของเจตจำนงร่วม (General Will) และการสร้างรัฐที่ยุติธรรม (รูสโซ ฌอง-ฌาคส์, 2563) ซึ่งจะปกป้องเสรีภาพของบุคคลผ่านกฎหมายที่สะท้อนความต้องการของประชาชนทั้งหมด ขณะที่ บาคูนิ มุ่งเน้นไปที่การวิพากษ์วิจารณ์รัฐและสถาบันต่างๆ ว่าเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเสรีภาพที่แท้จริง การล้มล้างรัฐเป็นสิ่งจำเป็นในมุมมองของเขา แต่ยังขาดการเปรียบเทียบในเชิงทฤษฎีอย่างลึกซึ้งว่าทั้งสองนักคิดเสนอแนวทางการบรรลุเสรีภาพอย่างไร และรัฐมีบทบาทอย่างไรในกระบวนการเหล่านั้น

บทความวิจัยนี้จึงเป็นการนำเสนอการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างแนวคิดเสรีภาพในสัญญาประชาคม ของ ฌอง-ฌาคส์ รูสโซ และแนวคิดเสรีภาพใน อนาธิปไตย ของ มิคาอิล บาคูนิ โดยมีเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจความแตกต่างและความคล้ายคลึงในวิธีที่ทั้งสองนักปรัชญามองบทบาทของรัฐ เสรีภาพปัจเจกบุคคล และความยุติธรรมในสังคม และครอบคลุมการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างของแนวคิดหลักในผลงานสำคัญของทั้งสองนักคิด และวิธีที่พวกเขานำเสนอแนวทางในการจัดการเสรีภาพของบุคคลในสังคมที่มีความหลากหลายทางการเมือง งานวิจัยนี้จะช่วยเพิ่มความเข้าใจให้กับสังคมเกี่ยวกับวิธีการที่รัฐควรมีบทบาทในการรักษาเสรีภาพ และวิธีที่ปัจเจกบุคคลสามารถรักษาเสรีภาพของตนเองได้ในสังคมที่มีการควบคุมจากอำนาจภายนอก รวมถึงยังสามารถช่วยเสนอแนวทางที่เป็นไปได้สำหรับการสร้างสังคมที่เสรีและยุติธรรมมากขึ้นในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเสรีภาพในสัญญาประชาคมของ ฌอง-ฌาคส์ รุสโซ
2. เพื่อศึกษาแนวคิดเสรีภาพในอนาธิปไตยเสรีภาพของไมคาอิล บาคูนิิน
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวคิดเรื่องเสรีภาพในสัญญาประชาคมของฌอง-ฌาคส์ รุสโซ และเสรีภาพในอนาธิปไตยของ ไมคาอิล บาคูนิิน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเปรียบเทียบแนวคิดเสรีภาพใน สัญญาประชาคม ของ ฌอง-ฌาคส์ รุสโซ และเสรีภาพใน อนาธิปไตย ของ ไมคาอิล บาคูนิิน นี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) และการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ (comparative study) เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบแนวคิดของทั้งสองนักปรัชญาในเรื่องบทบาทของรัฐ เสรีภาพปัจเจกบุคคล และความยุติธรรมในสังคม

1. การวิจัยนี้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยนี้จะมาจาก แหล่งข้อมูลปฐมผลงานทางปรัชญาของรุสโซและบาคูนิิน นอกจากนี้จะมีการศึกษางานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจแนวคิดและข้อถกเถียงที่นักวิชาการได้เสนอเกี่ยวกับแนวคิดเสรีภาพของทั้งสองนักคิด ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ

2. งานวิจัยนี้จะใช้ การวิเคราะห์เชิงเอกสาร เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาของผลงานและเอกสารทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นการวิเคราะห์แนวคิดหลักที่รุสโซและบาคูนิิน ในประเด็นของความหมายของเสรีภาพ ประเภทของเสรีภาพ บ่อเกิดของเสรีภาพ และเป้าหมายของเสรีภาพ

3. หลังจากวิเคราะห์แนวคิดของรุสโซและบาคูนิินแล้ว งานวิจัยจะใช้ การเปรียบเทียบเชิงปรัชญา เพื่อระบุความเหมือนและความแตกต่างระหว่างแนวคิดของทั้งสอง

4. ผลการวิเคราะห์จะนำมาสรุปและอภิปรายในแง่ของ ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างรุสโซและบาคูนิิน ในด้านแนวทางที่พวกเขาเสนอเกี่ยวกับการจัดการเสรีภาพและบทบาทของรัฐ การวิจัยนี้จะเสนอว่าทั้งสองแนวคิดสามารถถูกนำมาใช้ในบริบทสังคมการเมืองสมัยใหม่ได้อย่างไร

ผลการศึกษา

1. จากการศึกษาแนวคิดเสรีภาพของรุสโซ ได้นิยามเสรีภาพไว้อย่างละเอียด โดยเขาเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาอย่างเสรี แต่สังคมทำให้มนุษย์สูญเสียเสรีภาพตามธรรมชาติของตน อย่างไรก็ตาม รุสโซไม่ได้มองว่าเสรีภาพตามธรรมชาตินั้นเป็นเสรีภาพที่ดีที่สุด เนื่องจากในสภาวะธรรมชาติ มนุษย์ไม่มีเหตุผลหรือกฎหมายในการควบคุมพฤติกรรม รุสโซเห็นว่าการสร้าง สัญญาประชาคม จะนำเสรีภาพที่แท้จริงกลับมาให้มนุษย์ผ่านการสร้างรัฐที่ยุติธรรม รุสโซได้แบ่งเสรีภาพออกเป็นสองประเภทหลักได้แก่ 1) เสรีภาพตามธรรมชาติ เป็นเสรีภาพที่มนุษย์มีในสภาวะธรรมชาติ ก่อนที่สังคมและรัฐจะถูกสร้างขึ้น มนุษย์ในสภาวะนี้สามารถกระทำได้ตามความต้องการของตนเองโดยไม่ถูกควบคุมจากกฎหมายหรือสังคม รุสโซเชื่อว่าเสรีภาพตามธรรมชาติเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ไม่มีข้อจำกัดจากกฎเกณฑ์ใดๆ แต่ในขณะเดียวกัน มนุษย์ในสภาวะนี้ก็ไม่มีปฏิกิริยาป้องกันตนเองหรือการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ จึงไม่สามารถสร้างสังคมที่สงบสุขและยั่งยืนได้ มนุษย์ในสภาวะนี้จะใช้ชีวิตตามสัญชาตญาณและความต้องการของตนเอง ซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งและการเอาเปรียบกัน (Simpson, 2006) เสรีภาพทาง

การเมือง เมื่อมนุษย์เข้าสู่สังคมและทำสัญญาประชาคม พวกเขายอมสละเสรีภาพตามธรรมชาติบางส่วน เพื่อที่จะได้รับเสรีภาพทางการเมือง หรือเสรีภาพที่มาพร้อมกับการปกครองโดยกฎหมายที่ยุติธรรม 2) เสรีภาพทางการเมืองนี้หมายถึงการที่มนุษย์ได้รับสิทธิและโอกาสในการมีส่วนร่วมในการออกกฎหมายและปกครองตนเองภายใต้เจตจำนงร่วม กฎหมายที่เกิดจากกระบวนการนี้จะเป็นกฎหมายที่ปกป้องสิทธิและเสรีภาพของทุกคนในสังคม ซึ่งต่างจากเสรีภาพตามธรรมชาติที่มนุษย์มีอิสระแต่ไม่มีความยุติธรรม เสรีภาพทางการเมืองจึงเป็นเสรีภาพที่สูงกว่า เนื่องจากมนุษย์ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายที่ตนเองมีส่วนร่วมในการสร้าง (Simpson, 2006) รุสโซมองว่าบ่อเกิดของเสรีภาพ คือ เจตจำนงร่วม (General Will) ซึ่งเป็นความต้องการที่แท้จริงของประชาชนที่สะท้อนถึงประโยชน์ส่วนรวม เจตจำนงร่วมไม่ใช่เพียงความต้องการของคนส่วนใหญ่ แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการพิจารณาด้วยเหตุผลและความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมของสังคม การที่รัฐและกฎหมายปกครองด้วยเจตจำนงร่วมจึงเป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนสามารถมีเสรีภาพได้อย่างแท้จริง เพราะพวกเขามีส่วนร่วมในการสร้างกฎหมายและปกครองตนเอง รุสโซกล่าวว่า “เจตจำนงร่วมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแบ่งแยกได้ และเป็นเครื่องมือที่ทำให้เสรีภาพเกิดขึ้นในสังคม” ของประชาชน เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครองและสร้างกฎหมายที่ยุติธรรม (รุสโซ ฌอง-ฌาคส์, 2563) เป้าหมายนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนทุกคนได้รับความเท่าเทียมและสามารถดำรงชีวิตอย่างเสรีภายใต้กฎหมายที่พวกเขามีส่วนร่วมในการสร้าง รุสโซมองว่ารัฐที่ยุติธรรมจะต้องรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม และในขณะเดียวกันจะต้องไม่กดขี่เสรีภาพของประชาชน ถึงแม้ว่าแนวคิดเรื่องเสรีภาพของรุสโซจะเป็นต้นแบบในการนำมาประยุกต์ใช้ในทางกาเมืองในยุคต่อๆ มา แต่แนวคิดเสรีภาพของรุสโซยังมีปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเสรีภาพของปัจเจกบุคคล จากข้อวิจารณ์ของปีเตอร์ โครโพตकिन โดยเฉพาะในเรื่องของสัญญาประชาคมและเสรีภาพ มีหลายประเด็นที่โครโพตकिनไม่เห็นด้วย เนื่องจากเขามีมุมมองอนาธิปไตยที่ต่อต้านรัฐและการรวมศูนย์อำนาจ โดยข้อวิจารณ์หลักของเขาต่อรุสโซสามารถสรุปได้ดังนี้ โครโพตकिनวิจารณ์แนวคิดของรุสโซเกี่ยวกับสัญญาประชาคมที่เน้นการสร้างรัฐและการออกกฎหมายผ่านเจตจำนงร่วม (General Will) โครโพตकिनมองว่ารัฐไม่สามารถสร้างเสรีภาพและความยุติธรรมให้แก่ทุกคนได้จริงๆ ตรงกันข้าม รัฐมักจะกลายเป็นเครื่องมือในการกดขี่ประชาชน และเป็นตัวการในการปกป้องผลประโยชน์ของชนชั้นปกครอง โครโพตकिनเชื่อว่าแนวคิดของรุสโซที่ว่าประชาชนสามารถสร้างกฎหมายที่สะท้อนเจตจำนงร่วมได้นั้นเป็นอุดมคติที่ไม่เป็นจริง เพราะรัฐจะนำไปสู่การรวมศูนย์อำนาจและความไม่เท่าเทียมกัน รุสโซเชื่อว่ากฎหมายเป็นสิ่งจำเป็นในการรักษาความสงบและความยุติธรรมในสังคม แต่โครโพตकिनไม่เห็นด้วย เขาเชื่อว่ากฎหมายไม่ใช่เครื่องมือที่สร้างความยุติธรรม แต่เป็นเครื่องมือที่ชนชั้นนำใช้ในการควบคุมและปกครองคนทั่วไป กฎหมายมักจะถูกใช้ในการปกป้องสิทธิและทรัพย์สินของชนชั้นปกครอง (วิทยากร เชียงกูล, 2566) ดังนั้นโครโพตकिनจึงปฏิเสธแนวคิดที่ว่า การสร้างกฎหมายโดยเจตจำนงร่วมจะสามารถนำมาซึ่งความยุติธรรมและเสรีภาพได้ ในประเด็นต่อไปผู้วิจัยจึงนำเสนอแนวคิดเสรีภาพอนาธิปไตยของมิกาอิล บาคูนินโดยเขามีแนวคิดเสรีภาพซึ่งแตกต่างอย่างชัดเจนจากรุสโซ

2. มิกาอิล บาคูนิน มีมุมมองต่อเสรีภาพ โดยเขาให้ความหมายของเสรีภาพว่า "เสรีภาพคือสถานะที่มนุษย์สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับชีวิตของตนเองโดยไม่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้อื่น" เสรีภาพในความหมายนี้ไม่ได้หมายถึงแค่การทำให้สิ่งที่ต้องการ แต่ยังหมายถึงการหลุดพ้นจากการถูก

บังคับให้ทำสิ่งที่เราไม่ต้องการ รวมถึงการไม่ถูกควบคุมจากรัฐ ศาสนา และสถาบันอื่นๆ เป็นต้น (Bakunin, 1873) ในทัศนะของบากูนินหลักๆ สามารถแบ่งประเภทของเสรีภาพได้เป็น 2 แบบ คือ (1) เสรีภาพส่วนบุคคล หมายถึง การไม่มีปัจจัยภายนอกมากดดันหรือควบคุมการแสดงออกทางความคิดและการกระทำของมนุษย์ บากูนินเชื่อว่าเสรีภาพเป็นเงื่อนไขพื้นฐานสำหรับการพัฒนามนุษย์ ทั้งในด้านความคิดสร้างสรรค์และการใช้ชีวิตตามศักยภาพของตนเอง เขาเห็นว่าการปกครองจากรัฐหรือสถาบันใดๆ จะทำให้มนุษย์สูญเสียศักยภาพและพลังสร้างสรรค์ ซึ่งทำให้เกิดการขัดขวางการพัฒนาทางปัญญาและทางจิตวิญญาณ บากูนินยังเชื่ออีกว่าการถูกกดขี่ทำให้มนุษย์สูญเสียไม่เพียงแต่เสรีภาพทางกายภาพ แต่ยังรวมถึงเสรีภาพทางจิตใจและจิตวิญญาณด้วย (Leier, 2006) (2) เสรีภาพทางการเมือง (Political Freedom) ตามแนวคิดของบากูนินคือการล้มล้างรัฐและระบบการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจ ซึ่งเขามองว่ารัฐเป็นอุปสรรคที่ใหญ่ที่สุดในการบรรลุเสรีภาพทางการเมืองที่แท้จริง รัฐเป็นตัวแทนของอำนาจที่กดขี่ ซึ่งใช้การบังคับและการควบคุมเพื่อให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎหมายและนโยบายที่กำหนดโดยชนชั้นที่มีอำนาจ บากูนินมองว่าการที่รัฐดำรงอยู่ทำให้เสรีภาพของประชาชนถูกจำกัด เนื่องจากรัฐเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ และใช้อำนาจในการบังคับให้ประชาชนปฏิบัติตาม บากูนินกล่าวว่า "รัฐไม่สามารถเป็นเครื่องมือในการปลดปล่อยมนุษย์ได้ มันเป็นเพียงเครื่องมือในการควบคุมและบีบบังคับเท่านั้น" บากูนินเสนอว่าบ่อเกิดของเสรีภาพ ต้องมาจากการปฏิวัติแบบอนาธิปไตย เป็นวิธีการหลักในการล้มล้างโครงสร้างทางสังคมและรัฐที่กดขี่ เพื่อให้เกิดสังคมที่ทุกคนมีเสรีภาพสมบูรณ์และความเท่าเทียมกัน เขาเรียกร้องให้เกิดการ ล้มล้างรัฐและทุกรูปแบบของอำนาจที่มีการรวมศูนย์ ซึ่งบากูนินเห็นว่าเป็นสาเหตุของการกดขี่และความไม่เท่าเทียมในสังคมการปฏิวัติของบากูนินไม่ได้มีเป้าหมายเพียงแค่การเปลี่ยนแปลงระบบการเมือง แต่เป็นการล้มล้างรัฐอย่างสมบูรณ์ เพื่อให้ประชาชนสามารถปกครองตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพารัฐหรือการปกครองจากเบื้องบน จากการใช้พลังของมวลชน ในการปฏิวัติ โดยเขาเชื่อว่าการปฏิวัติที่แท้จริงจะต้องมาจากประชาชน บากูนินเชื่อว่าการปฏิวัติจะต้องล้มล้างรัฐและสถาบันอำนาจทั้งหมด โดยไม่ยอมรับการประนีประนอมกับรัฐหรือการใช้วิธีการปฏิรูปจากภายใน เขามองว่ารัฐไม่สามารถปฏิรูปให้ดีขึ้นได้ เนื่องจากรัฐมีธรรมชาติที่กดขี่และรวมศูนย์อำนาจ การปฏิวัติต้องเป็นการล้มล้างทั้งหมด ไม่ใช่การปรับเปลี่ยนโครงสร้างบางส่วน บากูนินยังมองว่า การปฏิวัติที่ยั่งยืนต้องไม่ยอมให้มีการสร้างรัฐใหม่ขึ้นมาแทนรัฐที่ถูกล้มล้าง การปฏิวัติจะต้องนำไปสู่สังคมแบบ อนาธิปไตย ที่ไม่มีรัฐบาลหรือสถาบันที่รวมศูนย์อำนาจ แต่เป็นสังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองอย่างเสมอภาค

เป้าหมายของเสรีภาพตามแนวคิดของบากูนิน คือ สังคมที่ไม่มีรัฐบาล ไม่มีการรวมศูนย์อำนาจ และไม่มีลำดับชั้นทางการเมือง ทุกคนมีสิทธิในการปกครองและการตัดสินใจร่วมกัน โดยใช้กลไกของประชาธิปไตยโดยตรงที่ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการบริหารจัดการกลุ่มหรือชุมชนที่ตนสังกัดอยู่ การดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมอนาธิปไตยจะอาศัยความสมัครใจและการร่วมมือกันอย่างเสมอภาค ทุกคนจะมีสิทธิเท่าเทียมกันในการแสดงออกทางความคิดและการตัดสินใจเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและสังคม บากูนินมองว่าสังคมแบบนี้เป็นสังคมที่เสรีและเป็นธรรมที่สุด เนื่องจากไม่มีอำนาจใดที่สามารถบังคับหรือควบคุมผู้อื่นได้ ทุกคนมีเสรีภาพในการแสดงออกและการตัดสินใจร่วมกัน สังคมอนาธิปไตยที่บากูนินเสนอจึงเป็นสังคมที่ผู้คนสามารถพัฒนา

ตนเองได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ถูกขัดขวางจากอำนาจภายนอก จากแนวคิดของบาคุนินเสรีปัจเจกบุคคลแบบอนาธิปไตยของบาคุนินนำไปสู่ข้อถกเถียงของนักปรัชญา ดังต่อไปนี้

ข้อโต้แย้งของไอแซค เบอร์ลิน (Isaiah Berlin) เสรีภาพเชิงลบและเชิงบวก เบอร์ลินแยกเสรีภาพออกเป็น 2 ประเภท คือ เสรีภาพเชิงลบ (การไม่ถูกบังคับ) และ เสรีภาพเชิงบวก (การควบคุมตนเอง) โดยเขาเชื่อว่าแนวคิดอนาธิปไตยของบาคุนินที่เน้นเสรีภาพเชิงลบ ไม่สามารถสร้างเสรีภาพที่แท้จริงได้ หากขาดรัฐหรือโครงสร้างการปกครอง ซึ่งจะนำไปสู่ความวุ่นวายและไม่เสถียร เบอร์ลินมองว่ารัฐเป็นสิ่งจำเป็นในการรักษาสมดุลระหว่างเสรีภาพเชิงลบและเชิงบวกความจำเป็นของโครงสร้างทางการเมือง เบอร์ลินเสนอว่า การมีโครงสร้างทางการเมืองและกฎหมายมีความจำเป็นในการปกป้องสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การไม่มีรัฐตามแนวคิดของบาคุนินอาจนำไปสู่ความอยุติธรรมและการละเมิดสิทธิ เนื่องจากไม่มีหน่วยงานที่มีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อปกป้องเสรีภาพ เบอร์ลินเห็นว่าแนวคิดของบาคุนินไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง เนื่องจากการล้มล้างรัฐจะนำไปสู่ความวุ่นวายและขาดเสถียรภาพในสังคม เบอร์ลินเชื่อว่าการมีรัฐที่มีกฎหมายและโครงสร้างที่มั่นคงจะช่วยรักษาสังคมให้มีระเบียบและปกป้องเสรีภาพได้อย่างยั่งยืน (Berlin, 1969)

3. จากการศึกษาเปรียบเทียบ ความหมาย ประเภท บ่อเกิด และ เป้าหมายของเสรีภาพในสัญญาประชาคมแนวคิดของ ฌอง-ฌาคส์ รูสโซ และอนาธิปไตย มิคาคิล บาคุนิน ผู้วิจัยพบประเด็นที่มีความเหมือนและความแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

ประเด็นของความหมายของเสรีภาพ รูสโซนิยามเสรีภาพในแง่ของการมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างกฎหมายและการปกครองภายใต้สัญญาประชาคม เขาเชื่อว่าเสรีภาพที่แท้จริงเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์สามารถปกครองตนเองผ่านการมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎหมายและกฎหมายที่สะท้อนถึงเจตจำนงร่วม เสรีภาพตามแนวคิดของรูสโซไม่ได้หมายถึงการทำทุกสิ่งตามต้องการ แต่คือเสรีภาพที่จะปฏิบัติตามกฎหมายที่เกิดจากเจตจำนงร่วม ซึ่งปกป้องประโยชน์ส่วนรวมและให้ความเป็นธรรมแก่ทุกคนในสังคม ในส่วนของบาคุนินนิยามเสรีภาพในลักษณะของการหลุดพ้นจากการควบคุมหรือการบังคับโดยรัฐหรือสถาบันใด ๆ เสรีภาพคือสถานะที่บุคคลสามารถตัดสินใจและดำเนินชีวิตได้ตามความต้องการของตนเอง โดยไม่ถูกควบคุมจากกฎหมายหรืออำนาจรวมศูนย์ ความเหมือนกันของประเด็นนี้ คือ ทั้งรูสโซและบาคุนินให้ความสำคัญกับเสรีภาพในฐานะที่เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิตมนุษย์ และเน้นการปลดปล่อยบุคคลจากการกดขี่หรือการบังคับจากอำนาจภายนอก ในส่วนของความแตกต่าง รูสโซมองว่าเสรีภาพที่แท้จริงเกิดขึ้นจากการปกครองตนเองภายใต้กฎหมายที่สะท้อนเจตจำนงร่วม ขณะที่บาคุนินมองว่าเสรีภาพจะเกิดขึ้นได้เมื่อรัฐถูกล้มล้างและบุคคลได้รับการปลดปล่อยจากการควบคุมของรัฐ

ประเด็นประเภทของเสรีภาพ ตามแนวคิดของรูสโซสามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ 1) เสรีภาพตามธรรมชาติ เป็นเสรีภาพที่มนุษย์มีในสภาวะธรรมชาติ ซึ่งไม่มีการควบคุมจากกฎหมายหรือสังคม มนุษย์สามารถทำสิ่งที่ต้องการได้โดยไม่มีข้อจำกัด 2) เสรีภาพทางการเมือง เป็นเสรีภาพที่เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์เข้าสู่สังคมและอยู่ภายใต้กฎหมายที่สะท้อนเจตจำนงร่วม ซึ่งปกป้องประโยชน์ส่วนรวมและความยุติธรรม ในส่วนของมิกาคิล บาคุนิน แบ่งเป็น 2 แบบ คือ เสรีภาพส่วนบุคคลหมายถึงการที่บุคคลมีอิสระในการแสดงออกและการกระทำ โดยไม่มีข้อจำกัดหรือแรงกดดันจากภายนอก เสรีภาพทางการเมืองเป็นการล้มล้างรัฐและการรวมศูนย์อำนาจ เพื่อให้ประชาชนสามารถ

ปกครองตนเองได้โดยปราศจากการควบคุมจากรัฐหรือสถาบันใดๆ ประเด็นความเหมือน ทั้งสองมองว่าเสรีภาพแบ่งออกเป็นเสรีภาพที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตส่วนบุคคลและเสรีภาพที่เกี่ยวข้องกับสังคมและการปกครอง ในส่วนของความแตกต่าง รุสโซเน้นว่าเสรีภาพทางการเมืองเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามกฎหมายที่ยุติธรรม ขณะที่บาคูนินมองว่าเสรีภาพทางการเมืองจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการล้มล้างรัฐ

ประเด็นบ่อเกิดของเสรีภาพ ในมุมมองของรุสโซ คือ เจตจำนงร่วม ซึ่งเป็นความต้องการที่แท้จริงของประชาชนและเป็นสิ่งที่สะท้อนประโยชน์ส่วนรวม เขาเชื่อว่าเสรีภาพเกิดจากการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎหมายและระบบการปกครองของตนเองผ่านเจตจำนงร่วม การทำสัญญาประชาคม เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างเสรีภาพทางการเมือง ที่ทำให้มนุษย์มีเสรีภาพภายใต้กฎหมายที่พวกเขามีส่วนร่วมในการสร้าง ในส่วนของ มิกาอิล บาคูนิน เชื่อว่าบ่อเกิดของเสรีภาพคือการปฏิบัติแบบอนาธิปไตย ซึ่งเป็นกระบวนการที่ประชาชนลุกขึ้นต่อต้านรัฐและล้มล้างโครงสร้างที่มีการรวมศูนย์อำนาจ การปฏิวัตินี้จะปลดปล่อยประชาชนจากการควบคุมของรัฐและทำให้พวกเขาสามารถปกครองตนเองได้อย่างแท้จริงบาคูนินมองว่าการพึ่งพารัฐหรือระบบการปกครองใดๆ จะขัดขวางการบรรลุเสรีภาพ ดังนั้นเสรีภาพที่แท้จริงจะต้องเกิดจากการทำลายอำนาจรวมศูนย์ความเหมือนทั้งสองเห็นว่าบ่อเกิดของเสรีภาพมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเองความแตกต่าง รุสโซมองว่าเสรีภาพเกิดจากเจตจำนงร่วมและการปฏิบัติตามกฎหมายที่ยุติธรรม ขณะที่บาคูนินมองว่าเสรีภาพเกิดจากการปฏิบัติที่ล้มล้างรัฐและการสร้างสังคมแบบอนาธิปไตย ประเด็นเป้าหมายของเสรีภาพ เป้าหมายของเสรีภาพตามแนวคิดของรุสโซคือ การสร้างรัฐที่ยุติธรรมซึ่งทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองและสร้างกฎหมายที่เป็นธรรม รัฐที่ยุติธรรมจะรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมและคุ้มครองเสรีภาพของประชาชน รุสโซเชื่อว่ากฎหมายที่เกิดจากเจตจำนงร่วมจะนำไปสู่สังคมที่ทุกคนมีความเท่าเทียมและสามารถใช้ชีวิตอย่างเสรีภายใต้กฎหมายที่พวกเขามีส่วนร่วมในการสร้าง ในส่วนของมิกาอิล บาคูนิน เป้าหมายของเสรีภาพ คือ สังคมแบบอนาธิปไตย ที่ไม่มีรัฐ ไม่มีการรวมศูนย์อำนาจ และไม่ลำดับชั้นทางการเมือง ทุกคนมีสิทธิในการตัดสินใจและการปกครองตนเองผ่านประชาธิปไตยโดยตรงบาคูนินเชื่อว่าสังคมแบบนี้จะเป็นสังคมที่เสรีและเท่าเทียมที่สุด เพราะไม่มีอำนาจใดสามารถควบคุมหรือบีบบังคับผู้อื่น ทุกคนจะมีเสรีภาพในการแสดงออกและการตัดสินใจร่วมกันอย่างเท่าเทียมความเหมือน ทั้งรุสโซและบาคูนินต่างเห็นว่าเป้าหมายของเสรีภาพคือการสร้างสังคมที่ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพในการตัดสินใจร่วมกัน ในประเด็นความแตกต่าง รุสโซมองว่าเป้าหมายของเสรีภาพคือการสร้างรัฐที่ยุติธรรมภายใต้กฎหมายที่สะท้อนเจตจำนงร่วม ขณะที่บาคูนินมองว่าเป้าหมายของเสรีภาพคือการสร้างสังคมแบบอนาธิปไตยที่ไม่มีรัฐหรืออำนาจรวมศูนย์ใดๆ ผู้วิจัยจึงสรุปความเหมือนและความแตกต่างของแนวคิดเสรีภาพในสัญญาประชาคมแนวคิดของ ฌอง-ฌาคส์ รุสโซ และอนาธิปไตย มิกาอิล บาคูนิน เป็นรูปแบบของตารางดังต่อไปนี้

	ประเด็น	ความเหมือน	ความแตกต่าง
1	ความหมายของเสรีภาพ	ทั้งสองมองว่าเสรีภาพเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยปลดปล่อยมนุษย์จากการกดขี่จากสิ่งภายนอก	รุสโซเน้นเสรีภาพที่ดำรงอยู่ภายใต้กฎหมายที่ยุติธรรม ส่วนบาคูนินเน้นเสรีภาพที่ปราศจากการควบคุมของรัฐ

2	ประเภทของเสรีภาพ	ทั้งสองเน้นเสรีภาพของปัจเจกบุคคลเป็นหลัก	รัฐโซมองเสรีภาพส่วนบุคคลจะเกิดได้อย่างแท้จริงต้องมาจากเสรีภาพทางการเมืองที่อยู่ภายใต้กรอบของสัญญาประชาคม ในส่วนของบากูนิเน้นเสรีภาพแบบสมบูรณ์
3	บ่อเกิดของเสรีภาพ	ทั้งสองเห็นว่าบ่อเกิดของเสรีภาพต้องมาจากการกระทำของประชาชนเอง	รัฐโซเชื่อว่าบ่อเกิดของเสรีภาพคือเจตจำนงร่วมของประชาชนที่สะท้อนผ่านกฎหมายที่ยุติธรรมของรัฐซึ่งอยู่ภายใต้กรอบของสัญญาประชาคม ในขณะที่บากูนิเชื่อว่าบ่อเกิดของเสรีภาพต้องมาจากการปฏิบัติที่ประชาชนลุกขึ้นมาล้มล้างอำนาจของรัฐ
4	เป้าหมายของเสรีภาพ	เป้าหมายเพื่อสร้างสังคมที่เท่าเทียมและปราศจากการกดขี่	รัฐโซต้องการรัฐที่ยุติธรรมและสงบเรียบร้อย ส่วนบากูนิมุ่งสร้างสังคมแบบอนาธิปไตยโดยไร้รัฐ แต่เป็นชุมชนเล็กๆ โดยอาศัยการปกครองร่วมกัน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าจากการศึกษาแนวคิดของรุสโซมีจุดเด่นที่สำคัญในการเน้นสร้างเสรีภาพในสังคมโดยผ่านสัญญาประชาคม ผ่านการออกกฎหมายที่สะท้อนเจตจำนงร่วมซึ่งช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและนำไปสู่ความยุติธรรม แนวคิดนี้เป็นรากฐานของประชาธิปไตย โดยทุกคนต้องการสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าความเห็นแก่ตัว (รุสโซ ฌอง-ฌาคส์, 2563) อย่างไรก็ตาม แนวคิดเจตจำนงร่วมมีความซับซ้อนในการปฏิบัติจริง และการพิจารณาว่าอะไรคือ "เจตจำนงร่วม" ที่แท้จริงซึ่งอาจนำไปสู่การแทรกแซงจากผู้มีอำนาจ นอกจากนี้ การยอมสละเสรีภาพตามธรรมชาติอาจถูกมองว่าเป็นการกดขี่ปัจเจกบุคคล อีกทั้งแนวคิดของรุสโซอาจนำไปสู่การรวมศูนย์อำนาจในรัฐและละเลยความหลากหลายของปัจเจกบุคคล ทำให้บางคนถูกบังคับให้ทำตามสิ่งที่ตนไม่เห็นด้วย (Talmon, 1952) โดยอาจส่งผลให้บางคนถูกบังคับให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ไม่สอดคล้องกับความเชื่อหรือความต้องการของตนเอง ซึ่งถือเป็นการละเมิดเสรีภาพส่วนบุคคล แม้รุสโซจะยืนยันว่า "ผู้ที่ถูกบังคับให้เสรี" คือผู้ที่ต้องยอมรับเจตจำนงร่วมเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม แต่ข้อโต้แย้งนี้ยังคงสร้างคำถามเกี่ยวกับความชอบธรรมของการบังคับในนามของสังคมส่วนรวม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าบากูนิเน้นย้ำเสรีภาพส่วนบุคคลอย่างแท้จริง โดยไม่มีข้อจำกัดหรือการควบคุมจากรัฐหรือสถาบันใดๆ ซึ่งทำให้บุคคลมีเสรีภาพสูงสุดในการตัดสินใจและการดำเนินชีวิตการต่อต้านการกดขี่จากรัฐ แนวคิดของบากูนิปฏิเสธการมีรัฐและระบบอำนาจรวมศูนย์ เขาเห็นว่าการปกครองโดยรัฐเป็นที่มาของการกดขี่ปัจเจกบุคคล (Bakunin, 1970) การล้มล้างรัฐจึงเป็นวิธีเดียวที่จะบรรลุเสรีภาพที่แท้จริงส่งเสริมการปกครองตนเองผ่านประชาธิปไตยโดยตรง บากูนิมองว่าการสร้างสังคมที่ไม่มีรัฐและไม่มีอำนาจรวมศูนย์จะทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการ

ปกครองและตัดสินใจร่วมกันผ่านประชาธิปไตยโดยตรง ซึ่งทำให้เกิดความเท่าเทียมในสังคม อย่างไรก็ตาม แนวคิดอนาธิปไตยของบากูนินเผชิญกับปัญหาด้านการปฏิบัติ เนื่องจากการล้มล้างรัฐอาจทำให้สังคมขาดระเบียบและการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ระบบการปกครองที่ไม่มีโครงสร้างราชการอาจนำไปสู่ความวุ่นวายและการกดขี่จากกลุ่มที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจหรือสังคมแทนรัฐความเสี่ยงในการเกิดความไม่เป็นธรรม ซึ่งการไม่มีระบบกฎหมายหรือรัฐในการควบคุมอาจทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม เมื่อไม่มีการจัดการความขัดแย้งอย่างเป็นระบบ สังคมอาจถูกครอบงำโดยกลุ่มที่มีอำนาจแทนที่จะเกิดความเสมอภาคอย่างที่บากูนินหวังไว้การขาดระบบในการรักษาความสงบเรียบร้อย การล้มล้างรัฐอาจทำให้ไม่มีระบบควบคุมที่เป็นสากล ทำให้ความขัดแย้งในสังคมไม่สามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสงบเรียบร้อยในสังคมจึงอาจถูกทำลาย (Berlin, 1969)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การเปรียบเทียบแนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพระหว่างฌอง-ฌาคส์ รูสโซ และ มิคาคิล บากูนิน นั้นชี้ให้เห็นถึงความหมายที่ซับซ้อนและหลากหลายของแนวคิด "เสรีภาพ" ซึ่งถูกตีความตามบริบททางสังคมและการเมืองที่แตกต่างกัน โดยรูสโซเน้นให้ความสำคัญกับเสรีภาพที่เกิดขึ้นจากการปกครองตนเองผ่านกฎหมายที่ยุติธรรมซึ่งสะท้อนเจตจำนงร่วม (General Will) ของประชาชน เขาเชื่อว่าการที่รัฐและกฎหมายที่เกิดจากความต้องการของประชาชนจะช่วยสร้างความสงบเรียบร้อยและความยุติธรรม ซึ่งจะทำให้เสรีภาพส่วนบุคคลเป็นไปได้ภายใต้กรอบของสังคมที่มีระเบียบในทางกลับกัน มิคาคิล บากูนิน มองว่าเสรีภาพที่แท้จริงนั้นต้องเกิดจากการล้มล้างรัฐและอำนาจรวมศูนย์ เขาเชื่อว่ารัฐเป็นเครื่องมือในการกดขี่และจำกัดเสรีภาพของบุคคล การปกครองแบบรวมศูนย์ไม่เพียงแต่ทำให้ปัจเจกบุคคลถูกควบคุม แต่ยังทำลายเสรีภาพในการตัดสินใจและแสดงออกของบุคคลด้วย (Bakunin, 1970) ซึ่งบากูนินเชื่อว่า สังคมที่ไร้รัฐและอำนาจรวมศูนย์นั้นจะทำให้บุคคลมีเสรีภาพสูงสุดในการปกครองตนเองผ่านประชาธิปไตยโดยตรง ซึ่งทุกคนจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับชุมชนโดยเท่าเทียม ผลจากการเปรียบเทียบแนวคิดของรูสโซและบากูนินช่วยให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้นในเรื่องของบ่อเกิดเสรีภาพ โดยทั้งสองมีเป้าหมายที่ต้องการปลดปล่อยมนุษย์จากการถูกกดขี่ แต่มีวิธีการที่แตกต่างกัน รูสโซเชื่อว่ารัฐและกฎหมายที่ยุติธรรมเป็นกลไกสำคัญในการคุ้มครองเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ขณะที่บากูนินเห็นว่า รัฐเองคืออุปสรรคหลักที่ต้องถูกทำลายลงเพื่อให้เกิดเสรีภาพที่แท้จริง ผลจากการวิจัยการเปรียบเทียบนี้ยังเปิดเผยถึงประเด็นสำคัญที่ว่าความสมดุลระหว่างเสรีภาพส่วนบุคคลและการจัดการทางสังคมเป็นเรื่องที่ท้าทาย รูสโซเชื่อว่ารัฐที่ยุติธรรมและกฎหมายที่สะท้อนเจตจำนงร่วมจะสามารถคุ้มครองสิทธิของประชาชนและรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ขณะที่บากูนินโต้แย้งว่าการมีรัฐและอำนาจรวมศูนย์ย่อมนำไปสู่การกดขี่และขัดขวางเสรีภาพ การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงไม่ควรอยู่ภายใต้กรอบของรัฐ แต่ควรเป็นการตัดสินใจร่วมกันในระดับชุมชนและกลุ่มเล็กๆ โดยไม่มีการรวมศูนย์อำนาจ (Bakunin, 1972)

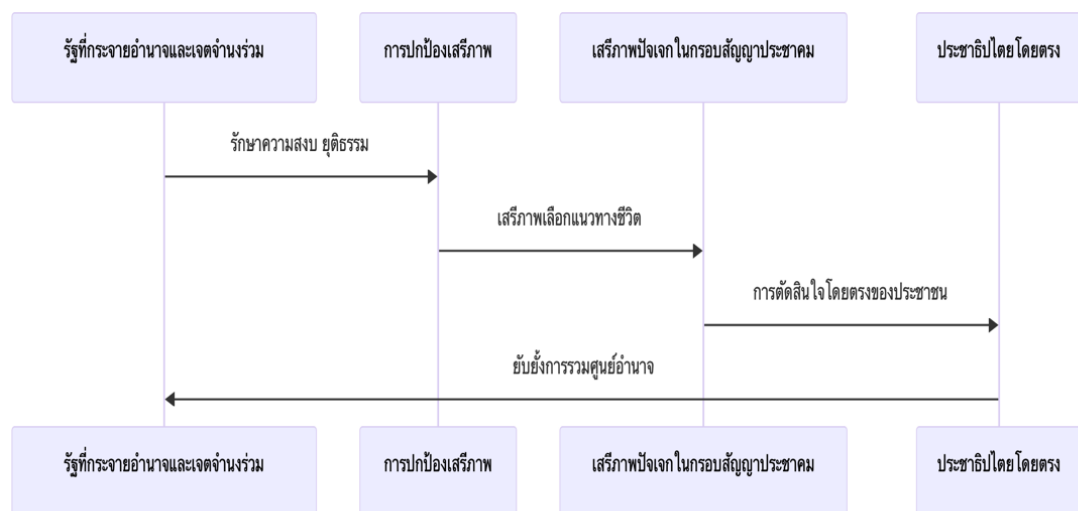
นอกจากนี้ ผลการวิจัยนี้ยังชี้ให้เห็นข้อจำกัดของแนวคิดแต่ละฝ่าย โดยรูสโซถูกวิจารณ์ว่า แม้จะเน้นให้ความสำคัญกับเจตจำนงร่วมและการปกครองตนเองผ่านรัฐ แต่การรวมศูนย์อำนาจมากเกินไปอาจนำไปสู่การกดขี่ปัจเจกบุคคล ทำให้เสรีภาพถูกจำกัด (Talmon, 1952) ขณะที่แนวคิดอนาธิปไตยของบากูนินเผชิญกับความท้าทายในการปฏิบัติ เนื่องจากการล้มล้างรัฐโดยสิ้นเชิงอาจนำไปสู่ความวุ่นวายและการขาดเสถียรภาพในสังคม หากไม่มีโครงสร้างที่ชัดเจนในการจัดการความขัดแย้งและรักษาความสงบเรียบร้อย (Leier, 2006) ผลจากการวิจัยนี้ช่วยทำให้เห็นถึงความเสี่ยงและ

โอกาสในแต่ละแนวคิด รวมถึงทำให้เกิดการตั้งคำถามถึงแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างสังคมที่เสรีและยุติธรรม และวิธีการสร้างสมดุลระหว่างการมีรัฐที่ยุติธรรมและการปกป้องเสรีภาพส่วนบุคคลจึงเป็นเรื่องสำคัญ โดยรัฐไม่ควรใช้อำนาจรวมศูนย์มากเกินไปจนกดขี่ปัจเจกบุคคล ขณะเดียวกันก็ต้องมีระบบจัดการสังคมที่ช่วยรักษาความสงบเรียบร้อยเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความวุ่นวาย ผลการวิจัยนี้จึงเปิดโอกาสให้พิจารณาถึงการพัฒนาระบบการเมืองที่สามารถผสมผสานข้อดีของทั้งรัฐโซและบาคุนิน เพื่อสร้างสังคมที่เสรีและยุติธรรมมากขึ้น โดยการกระจายอำนาจในระดับท้องถิ่นและการสร้างรัฐที่ยึดหลักเจตจำนงร่วม รวมถึงการคุ้มครองเสรีภาพของปัจเจกบุคคลอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเสรีภาพในสัญญาประชาคมของรัฐโซและเสรีภาพในอนาธิปไตยของบาคุนิน ทำให้เห็นกระบวนการเข้าถึงเสรีภาพที่แตกต่างกัน แต่ทั้งคู่มีเป้าหมายที่เหมือนกัน รวมถึงช่วยให้เห็นจุดเด่นและจุดด้อยแนวคิดทั้งสอง ซึ่งเป็นการเกิดประโยชน์ในการศึกษาเชิงวิชาการของงานวิจัยเชิงเปรียบเทียบทั้งสองแนวคิดนี้ จึงต้องมีการผสมผสานข้อดีของแต่ละแนวคิดเข้าด้วยกันเพื่อการสร้างระบบเสรีภาพที่ดี โดยเน้นเสรีภาพภายใต้กฎหมายที่ยุติธรรม (รัฐโซ) และการต่อต้านการกดขี่จากรัฐและสถาบัน (บาคุนิน) สามารถนำไปสู่การพัฒนาทฤษฎีทางการเมืองที่มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยผู้วิจัยนำข้อดีของแนวคิดทั้งสองมาประสานแนวคิดของทั้งสองได้ จึงทำให้ได้แนวคิดเรื่องเสรีภาพในทางการเมืองที่มีความสมดุลมากกว่าแนวคิดเสรีภาพของรัฐโซและบาคุนิน จากการผลการประสานแนวความคิดเรื่องเสรีภาพของรัฐโซและบาคุนินได้องค์ความรู้ใหม่สรุปเป็น แผนภูมิดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แนวคิดเสรีภาพของรัฐโซและบาคุนิน

จากภาพ จะพบว่า 1. รัฐที่กระจายอำนาจและยึดหลักเจตจำนงร่วม การผสมผสานแนวคิดของรัฐโซ (ที่เชื่อว่ารัฐและกฎหมายสามารถสร้างเสรีภาพและความยุติธรรม) กับ บาคุนิน (ที่เชื่อในการล้มล้างรัฐและเน้นการปกครองตนเอง) นั้นสามารถทำได้โดยการสร้างรัฐที่ กระจายอำนาจ และให้อิสระแก่ชุมชนท้องถิ่นในการกำหนดกฎเกณฑ์การปกครองตนเอง แต่ยังคงยึดหลัก เจตจำนงร่วม

(General Will) ในการสร้างมาตรฐานที่ได้รับการยอมรับในระดับที่กว้างขึ้น เช่น ในระดับประเทศ หรือระดับโลก เพื่อรักษาความยุติธรรมและเสรีภาพของประชาชนในสังคมที่ใหญ่ขึ้น โดยการดูแล ทรัพยากร การศึกษา การดูแลสุขภาพ และการบริหารจัดการสาธารณูปโภค ในระดับประเทศและ ระหว่างประเทศ รัฐบาลอาจมีบทบาทในการจัดการปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวม เช่น การ ควบคุมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสิทธิมนุษยชน

2. การสร้างรัฐเพื่อปกป้องเสรีภาพแต่จำกัดอำนาจรัฐ แนวคิดนี้เป็นการผสมผสานหลักการ ของรุสโซในการสร้างรัฐเพื่อ ปกป้องเสรีภาพของประชาชน จากบาคุนิน เราควรทำให้รัฐมี อำนาจที่ จำกัด เพื่อป้องกันการกดขี่ของรัฐต่อประชาชน รัฐจะทำหน้าที่เฉพาะในการรักษาความสงบและความ ยุติธรรม โดยไม่เข้ามาก้าวล่วงเสรีภาพส่วนบุคคล

3. การส่งเสริมเสรีภาพปัจเจกในกรอบของสัญญาประชาคม แม้ว่ารุสโซจะเชื่อว่ารัฐและ กฎหมายมีบทบาทในการสร้างเสรีภาพและความยุติธรรม แต่เราสามารถผสมผสานแนวคิดของบาคุนินใน เรื่อง เสรีภาพปัจเจกบุคคล เพื่อสร้างระบบที่เคารพในเสรีภาพของแต่ละบุคคลภายในกรอบของ กฎหมายที่ประชาชนร่วมกันสร้างขึ้นอย่างแท้จริง ทุกคนมีเสรีภาพในการเลือกแนวทางชีวิตของตนเอง ตราบใดที่ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

4. การปกครองแบบประชาธิปไตยโดยตรงเพื่อป้องกันการรวมศูนย์อำนาจและการใช้รัฐเป็น เครื่องมือในการกดขี่ สามารถประสานแนวคิดของบาคุนินด้วยการสร้าง ระบบการปกครองแบบ ประชาธิปไตยโดยตรง ในทุกระดับของการปกครอง ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยตรง ซึ่ง ช่วยให้พวกเขาควบคุมอำนาจรัฐและป้องกันไม่ให้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีอำนาจมากเกินไป

สรุป

การศึกษาแนวคิดเปรียบเทียบแนวคิดเสรีภาพของ ฌอง-ฌาคส์ รุสโซ และ มิคาลิ บาคุนิน เผยให้เห็นถึงความแตกต่างทางแนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพ การปกครอง และบทบาทของรัฐ โดยรุสโซ เน้นเรื่องการมีรัฐและกฎหมายที่ยุติธรรมภายใต้ "เจตจำนงร่วม" ซึ่งเป็นการปกครองที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้างกฎหมายเพื่อความยุติธรรมในสังคม ขณะที่บาคุนินมองว่าเสรีภาพที่แท้จริงเกิดจาก การล้มล้างรัฐและการรวมศูนย์อำนาจทั้งหมด เน้นการสร้างสังคมแบบอนาธิปไตยที่ประชาชน ปกครองตนเองอย่างเท่าเทียมผ่านประชาธิปไตยโดยตรงจุดสำคัญของรุสโซ คือการสละเสรีภาพ บางส่วนเพื่อให้เกิดเสรีภาพทางการเมืองที่มากขึ้น โดยการยึดถือกฎหมายที่เกิดจากเจตจำนงร่วม ซึ่ง จะนำมาซึ่งความสงบและความยุติธรรม ขณะที่บาคุนินมองว่าการมีรัฐหรือกฎหมายที่รวมศูนย์นั้นทำ ให้เกิดการกดขี่ปัจเจกบุคคลและสร้างความไม่เท่าเทียม ผลการศึกษา ชี้ให้เห็นว่าเสรีภาพสามารถถูก ตีความและปฏิบัติได้ในหลากหลายบริบท ทั้งการเน้นรัฐที่มีบทบาทคุ้มครองสิทธิของประชาชน (รุส โซ) หรือการปฏิเสธอำนาจรัฐเพื่อสร้างเสรีภาพที่สมบูรณ์ผ่านการปกครองตนเอง (บาคุนิน) อย่างไรก็ตาม แนวคิดของบาคุนินเผชิญปัญหาในการปฏิบัติ เนื่องจากการล้มล้างรัฐอาจนำไปสู่ความวุ่นวาย ทางสังคมและการขาดเสถียรภาพ การเปรียบเทียบแนวคิดทั้งสองช่วยให้เข้าใจถึงข้อจำกัดของแต่ละ แนวคิด รุสโซอาจถูกวิจารณ์ว่าแนวคิดของเขาเน้นการรวมศูนย์อำนาจมากเกินไป ขณะที่บาคุนินเน้น อุดมการณ์อนาธิปไตยที่อาจไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริงในทางปฏิบัติ แต่ข้อดีของทั้งสองแนวคิดสามารถ ผสานกันเพื่อสร้างระบบการปกครองที่มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การนำประเด็นแนวคิดเรื่อง เจตจำนงร่วม ของรัฐโซมาใช้ในการสร้างประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการออกกฎหมายและการตัดสินใจทางการเมือง จะช่วยลดปัญหาการถูกกดขี่หรือควบคุมจากผู้มีอำนาจ ประชาชนควรได้รับโอกาสในการแสดงความคิดเห็นผ่านการทำประชาคมหรือกระบวนการประชาธิปไตยทางตรงในประเด็นสำคัญๆ ที่มีผลกระทบต่อสังคม ดังนั้นแนวคิดดังกล่าวสามารถไปประยุกต์ใช้ในการออกนโยบายรัฐเรื่อง การสร้างกระบวนการทางประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น การจัดประชาคมในประเด็นทางสังคม การใช้เทคโนโลยีช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมทางการเมือง หรือการปฏิรูประบบเลือกตั้งเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น จะช่วยให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณมีส่วนร่วมในการกำหนดชะตากรรมของสังคม โดยผู้วิจัยมองว่า หน่วยงานที่ควรนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ เช่น รัฐสภาและหน่วยงานนิติบัญญัติ โดยออกกฎหมายหรือพัฒนาระบบการทำประชาคมในประเด็นสำคัญทางสังคม หน่วยงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) โดยการปรับปรุงระบบเลือกตั้งและกระบวนการให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม โดยการพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แนวคิดอนาธิปไตยของบากูนินที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจและการปกครองตนเองของประชาชนในท้องถิ่นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการลดการรวมศูนย์อำนาจของรัฐส่วนกลาง การกระจายอำนาจให้แก่หน่วยงานท้องถิ่นหรือภูมิภาคจะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและสามารถแก้ไขปัญหาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้น การประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันคือ การกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นมีอิสระในการจัดการกับปัญหาต่างๆ โดยไม่ต้องพึ่งพาการตัดสินใจจากรัฐส่วนกลางมากเกินไป เช่น การให้ท้องถิ่นบริหารทรัพยากรและตัดสินใจในเรื่องงบประมาณเอง จะช่วยเกิดการแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในแต่ละพื้นที่ โดยผู้วิจัยมองว่าหน่วยงานที่ควรนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ เช่น กระทรวงมหาดไทย โดยการออกแบบนโยบายกระจายอำนาจให้หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาล อบจ. หรือ อบต. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาลหรือสภาเมือง โดยรับผิดชอบการจัดการทรัพยากร การบริหารงบประมาณ และการแก้ปัญหาท้องถิ่นสภา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า จากแนวคิดของรัฐโซมาที่เน้นเสรีภาพทางการเมืองผ่านการปกครองตามกฎหมายควรจะถูกนำมาผสมผสานกับแนวคิดของบากูนินที่เน้นเสรีภาพส่วนบุคคลสูงสุด การสร้างสมดุลระหว่างการคุ้มครองเสรีภาพส่วนบุคคลกับการปฏิบัติตามกฎหมายที่ยุติธรรมจะทำให้สังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ดังนั้นการประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน คือ การออกแบบกฎหมายที่ไม่เข้มงวดเกินไปและไม่กดขี่เสรีภาพของประชาชนมากเกินไป เช่น กฎหมายที่ส่งเสริมสิทธิเสรีภาพในการแสดงออก การชุมนุมอย่างสงบ และเสรีภาพในการเลือกใช้ชีวิต จะช่วยทำให้เกิดสังคมที่เสรีและเท่าเทียมกัน ในขณะเดียวกันกฎหมายควรมีบทบาทในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมเพื่อป้องกันการล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น โดยผู้วิจัยมองว่าหน่วยงานที่ควรนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้

เช่น กระทรวงยุติธรรม โดยการออกแบบกฎหมายที่สมดุลระหว่างการคุ้มครองเสรีภาพส่วนบุคคล และการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม เช่น กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพในการแสดงออก และการชุมนุม หน่วยงานสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยการพัฒนากระบวนการบังคับใช้กฎหมายที่เคารพสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพของประชาชน หน่วยงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) โดยการส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและป้องกันการล่วงละเมิดสิทธิ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาแนวคิดของทั้งรัฐโซและบากูนิชชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างที่สำคัญในบทบาทของรัฐ และสังคมในการสร้างหรือทำลายเสรีภาพ ซึ่งนำมาสู่ข้อเสนอแนะว่าการสร้างระบบการปกครองที่ส่งเสริมเสรีภาพจะต้องคำนึงถึงทั้งประโยชน์ของการมีระเบียบทางสังคมและการป้องกันไม่ให้อำนาจรัฐกลายเป็นเครื่องมือในการกดขี่ การปกครองที่ดีควรมีความยืดหยุ่นในการรักษาเสรีภาพของปัจเจกบุคคลโดยไม่กลายเป็นเครื่องมือในการควบคุมควรเป็นอย่างไร การนำแนวคิดเรื่องเสรีภาพของทั้งรัฐโซและบากูนิชผู้วิจัยมองว่าสามารถนำไปศึกษาต่อในสังคมยุคปัจจุบันได้ หากได้มีการศึกษาวิจัยจะเป็นประโยชน์แก่สังคมไม่มากนักน้อย คือ

1. การศึกษาวิเคราะห์การกระจายทรัพยากรในแนวคิดอนาธิปไตยของบากูนิช
2. การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลแนวคิดเสรีภาพในแนวคิดอนาธิปไตยของบากูนิชกับคนไร้

ศาสนา

3. การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดระบอบประชาธิปไตยทางตรงของฌอง-ฌาคส์ รูสโซ และ มิคาอิล บากูนิช

เอกสารอ้างอิง

รัฐโซ, ฌอง-ฌาคส์. (2563). *สัญญาประชาคม หลักแห่งสิทธิทางการเมือง*. (สมบุญ คุรุศิลป์, ผู้แปล). นนทบุรี: ภาพพิมพ์.

วิทยากร เชียงกูล. (2566). *ปีเตอร์ โครพอดกิน ศาสตราอนาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.

Bakunin, M. (1873). *Statism and Anarchy*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bakunin, M. (1970). *God and the State* (R. M. Tucker, Ed. & Trans.). New York: Dover Publications.

Bakunin, M. (1972). *Bakunin on anarchism* (S. Dolgoff, Ed). Montreal: Black Rose Books.

Berlin, I. (1969). *Two concepts of liberty*. In I. Berlin, *Four essays on liberty* (pp. 118-172). Oxford: Oxford University Press.

Leier, M. (2006). *Bakunin: The Creative Passion*. New York: St. Martin's Press.

Rousseau, J.-J. (1968). *The Social Contract* (M. Cranston, Trans.). Penguin Books. (Original work published 1762).

Simpson, M. (2006). *Rousseau's Theory of Freedom*. London: Continuum.

Talmon, J. L. (1952). *The origins of totalitarian democracy*. Secker & Warburg.